

Sosyal Bütçe Teorik Yapısı ve Türkiye’de Anayasal Temelleri

Blm. Uzm. Güngör ÖZCAN

T.C. Ziraat Bankası, Yönetmen, MANİSA

ÖZET

Sosyal bütçe sosyal devletin önemli bir aracıdır. Vatandaşların yaşam kalitesini yükseltmek için kullanılmaktadır. Teorik altyapısını yaşam kalitesi oluşturmaktadır. Sosyal bütçenin de teorik temelini oluşturan yaşam kalitesi kuramları, kurumsal ve görgül yaklaşım olarak ikiye ayrılır. Devletler bu kuramlara göre vatandaşlarının ihtiyaçları doğrultusunda sosyal bütçeyi ayarlamalıdır. Sosyal bütçe sadece ekonomik bir kurum değil yasa olması nedeniyle de hukuki bir kurumdur. Ülkemizde anayasalarda bulunan hükümler sosyal bütçenin varlık nedenini belirtmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bütçe, Yaşam Kalitesi, Sosyal Refah

Jel Sınıflaması:H1, K1, I3

Theoretical Social Structure and Budget Constitutional Foundations in Turkey

ABSTRACT

Social budget is an important tool of the welfare state. It is used to improve the quality of life of citizens. Theoretical infrastructure constitutes quality of life. Forming the theoretical basis of the social budget in quality of life is divided into theory and empirical corporate. According to this theory states that citizens need to be adjusted in line with the social budget. Social budget law is not just an economic institution because it is a judicial institution. In our country, the provisions of the constitution refers to the reason of existence of the social budget.

Key Words: Social Budget, Quality of Life, Social Welfare

Jel Classifications: H1, K1, I3

I. GİRİŞ

Sosyal bütçe kavramı günümüzde sıkça kullanılan bir kavramdır. Akademik literatürde yapılan çalışmalarda genel olarak sosyal bütçe ile bütçenin gider yönü olan sosyal harcama üzerinde durulmaktadır. Sosyal bütçe ekonomi politikası üzerinde etkin olan maliye politikasının önemli bir aracı konumundaki bütçe politikasının sosyal fonksiyonunu yansıtmaktadır. Sosyal bütçe teorik olarak gelir ve harcama yönleriyle toplum için toplumun refahını ve yaşam kalitesini arttıracak bir zemine oturtulmalıdır. Böylelikle yaşam kalitesinin teorik altyapısı, araç olan sosyal bütçenin karar verici durumda bulunan siyasi iktidara yol göstermesi ve hukuksal düzenlemeler açısından bir rehber konumundadır.

Bu çalışmamızda sosyal bütçenin tanımı ve teorik altyapısı ile ülkemizdeki anayasaların sosyal bütçeye nasıl zemin oluşturduğu üzerinde durulacaktır.

II. SOSYAL BÜTÇE KAVRAMI

Sosyal bütçenin kavramsal tanımlaması yapılmadan önce kavramı oluşturan “sosyal” ve “bütçe” kelimeleri şu şekilde tanımlanabilir:

“Sosyal”, Latince kökenli olup “socius” sözcüğünden türemiştir. İnsanların birlikte yaşamalarına ilişkin anlamına gelmekte olup temelde insanı ve insan topluluklarını konu edinen anlamı taşımaktadır. Sosyal kelimesinin konusunu bu anlamda kişi, aile, toplum ve toplumsal kurumlar oluşturmaktadır.(Sözer, 1998: 1-2) Sosyal kelimesi günümüzde toplumun refahı, barışı, adaleti ve huzuru ile özdeşleşen bir kavramdır. Örneğin, sosyal devlet literatürde refah devleti ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu iki kavram Nur Serter’e göre birbirinden farklı olmayıp sosyal devlet kavramı Kıta Avrupası ülkelerinde refah devleti kavramı ise Anglo Sakson ülkelerde konuşulan dil sebebiyle ağırlıklı kullanılmaktadır.(Serter, 1994: 36) Görüldüğü üzere sosyal kelimesi ile refah kelimesi özdeş olarak kullanılmıştır.

Bütçe kavramı ise kelime anlamı olarak Latince’de küçük deri çanta, çekmece, para torbası ve kamu cüzdanı olan günümüzde, ekonomik, mali, hukuki, siyasal ve sosyal açıdan önemli olan bir kurum ve yasa olarak karşımıza çıkmaktadır. (Tüğen, 2011: 1-2) Genel bir tanımlama yapmak gerekirse bütçe, bir devletin bir takvim yılı ya da belirli bir periyodik zamanda gelir ve gider tahminlerini gösteren planlama aracı cetveldir. Sosyal bütçenin gelir ve gider olmak üzere iki yönü bulunmaktadır.

Her iki kavramın kelime anlamları ışığında sosyal bütçenin toplumdaki bir zümrenin değil tüm toplumun refahını ve huzurunu ilgilendiren bir bütçe anlamı taşıdığını söyleyebiliriz.

Sosyal bütçe kavramı; bütçedeki eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal yardım gibi sosyal refaha yönelik harcamalarının; eşitlik, gelir dağılımı, yoksulluk, istihdam ve sosyal içerme kriterlerinin gözetilerek düzenlenmesini böylece toplumdaki dezavantajlı kesimlerin(yaşlılar, çocuklar...) bu düzenlemeden pozitif yönde etkilenmesini amaçlayan bütçelemedir. (Şeker, 2011:22)

Yukarıda belirtilen ifadelerden çıkarım yapılarak sosyal bütçeyi şu şekilde tanımlayabiliriz:

Sosyal bütçe, devletlerin ekonomiye müdahale araçlarından maliye politikasının sosyal yönünü oluşturmakta olup bireylerin sosyal, ekonomik, fizyolojik ve psikolojik yönden yaşam kalitelerini yükseltmeyi ve belli standartları korumaya yardımcı olan böylelikle sosyal barış, sosyal adalet ve sosyal gelişmeye katkı sağlayan bütçedir.

Karma ekonomik sistemlerde devletler makro ekonomik amaçlara ulaşmak için çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Makro ekonomik amaçlar ekonomik istikrar, büyüme ve kalkınma, kaynak dağılımında etkinlik ve gelir dağılımında adalettir. Devletler bu amaçlara ulaşmada çeşitli ekonomi politikası araçları kullanılmaktadırlar. Sosyal bütçe ekonomi politikası araçlarından maliye politikasının bütçe ayağını özellikle gelir dağılımında adaletle paralel hedefler doğrultusunda oluşturmaktadır.

Sosyal bütçe kamu maliyesi ve politikası açısından önemlidir. Çünkü gelir düzeyi düşük grupların ekonomide sosyal adaleti için kullanılan önemli bir araçtır. Özellikle ekonomik krizlerde sosyo ekonomik dengeleyici özelliği bulunmaktadır.(Deles vd., 2010:7)

Sosyal bütçe temelde sosyal politika ve ülkelerin finansal gelir ve harcamalarının yani mali yapısının gelir dağılımının adaletli planlaması amacına hizmet eder. (Scholz vd., 2000:7)

Sosyal bütçe, maliye ve sosyal politika disiplinlerinden etkilenen bir araçtır. Sosyal bütçe toplumda sosyal adaleti, barışı, huzuru, gelişmeyi ve dengeyi sağlamada önemli bir araçtır. Çünkü özellikle siyasi karar alıcıların hem gelir hem de harcama yönüyle sosyo ekonomik yapıda eğitim, sağlık, sosyal güvenlik... politikaların uygulama aracıdır. Sosyal bütçe sosyal refaha yönelik politikaların temelini oluşturan ve son yıllarda özellikle sosyal politika alanında önem kazanan ve içinde toplumsal refahı da barındıran “yaşam kalitesi” kavramıyla aynı teorik temelleri paylaşmaktadır.

III. SOSYAL BÜTÇENİN TEORİK TEMELLERİ

Sosyal bütçenin teorik temelleri hem yaşam kalitesi hem de sosyal refah devletinin yapısal amacının temellerinden beslenmektedir. Çünkü sosyal bütçe devletin sosyal devlet fonksiyonunun gereği olarak vatandaşlarının yaşam kalitelerini ve sosyal refahlarını arttırmada kullanılması gereken önemli bir araçtır.

A. Yaşam Kalitesi ve Teorik Çerçevesi

Yaşam kalitesi kavramı, birey ve toplumların maddi refahlarından daha çok toplumsal ihtiyaçların giderilmesi ve hayat stili üzerinde durmaktadır. Bu anlamda çoğu bilim dalı, yaşam kalitesi kavramını kendi disiplinleri üzerinden tanımlamakta olup evrensel olarak ise uzlaşmış bir tanım bulunmamaktadır. Felsefeciler kavramı kişisel özgürlüklerin artması ile açıklarken, sosyologlar yaşam biçimi ve yoksulluk üzerinden tanımlama yapmışlardır. Sosyal psikoloji açısından insan ihtiyaçlarının giderimi, pazarlama bilimi yönünden müşteri odaklılığın geliştirilmesi ve işletme yönüyle çalışma yaşamının kalitesinin arttırılması, tıp alanında sağlık hizmetlerinin gelişimi ve son olarak iktisatçılar açısından yaşam standardı ile yaşam kalitesi eş anlamda kullanılırken ekonomik büyüme ve sosyo ekonomik gelişmişlik ile tüketim=yaşam kalitesi temeline dayandırılmıştır. Çeşitli bilim dallarından hareketle yaşam kalitesini maddi ve manevi unsurlardan oluşan bir bütün olarak ele alabiliriz.(Sapancalı, 2009:11-19)

Makro Anlamda Yaşam Kalitesi

Toplumu oluşturan bireylerin ve sosyal grupların sosyal refah seviyeleri ile ilgilenmektedir. Bu anlamda genelleştirilmiş sosyo-ekonomik hayat standartları ile temel ihtiyaçların tatmini ile ilgilenilmektedir. Yaşam kalitesi makro anlamda ekonomik ve sosyal refahı içinde barındırmaktadır. Bireylerin eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, adalet gibi kamusal hizmetlerde eşit yararlanabilmesi, satın alma gücünün ve gelir dağılımının adaletli olması, yoksulluk sınırında yaşamın az olması bu anlamda makro sosyo ekonomik sorunların az olması ile ilgilenmektedir. İş ve yaşam koşullarının bireylerin

mutluluğu ile yaşam kalitesine ulaşılabileceği üzerinde durulmaktadır. (Sapançalı, 2009:20)

Mikro Anlamda Yaşam Kalitesi

Kişilerin kendilerine göre önem verdiği alanlarda tatmin ve mutluluk seviyesini yansıtmaktadır. 4 temel özellik karşımıza çıkmaktadır. (Sapançalı, 2009:20)

Dinamiklik: Kişilerin zaman ve mekandan bağımsız hareket etmeleridir.

Çok Boyutluluk: Kişilerin hayat koşullarına adaptasyon süreçlerinin kısalığını belirtir.

İnteraktif Olma: Birey-çevre etkileşiminin düzeyi önem arz etmektedir.

Uyumluluk: Kişisel beklenti ve yaşamsal olaylara uyumu yansıtmaktadır.

Bu özelliklerin yanında kişisel tatmin ve çevredekilerin sağlıklı olması ve sosyo kültürel yaşam tatmini de mikro yaşam kalitesinin temel göstergelerindedir.

Yaşam kalitesi unsurlarına bakıldığında hem sübjektif hem de objektif nitelik taşıdığını söyleyebiliriz. Genel olarak yaşam kalitesi unsurları öznel yaşam algılaması, yaşam koşullarının nesnel değerlendirilmesi ve insani ihtiyaçların karşılanmasıdır.

B. Yaşam Kalitesine Yönelik Yaklaşımlar

Yaşam kalitesine yönelik teorik temeller genel olarak kendi içinde kuramsal ve görgül yaklaşımlar olarak 2'ye ayrılmaktadır.

1. Kurumsal Yaklaşım

Kurumsal Yaklaşımlar; Sosyal Refah Yaklaşımları, Sağduyulu Değerler Yaklaşımı, İnsani Gereksinimler Yaklaşımı ve Yapabilirlik Yaklaşımı olarak 4 anlayışla sınıflandırılabilir.

a. Sosyal Refah Yaklaşımları

Sosyal Refah Yaklaşımı kendi içinde faydacı ahlak yaklaşımı ve Rawls Yaklaşımı olarak 2'ye ayrılmaktadır.

Faydacı Ahlak Yaklaşımı

Faydacı ahlak yaklaşımına Jeremy Bentham öncülük etmektedir. Bentham'ın faydacı ahlak yaklaşımı Hedonizm'in uzantısıdır. Bentham'a göre amaç, en fazla insanın en fazla mutluluğudur.

Jeremy Bentham'a göre, sosyal refah toplumdaki bireylerin teker teker faydalarının toplanmasıyla elde edilmektedir. Bu anlayışa göre sosyal refah ve sosyal fayda eş anlama gelebilmektedir.

Bununla birlikte faydanın ölçülemeyeceği yaklaşım ile Benthamcı yaklaşım ciddi olarak eleştirilmiş ve ordinal iktisatçılar sosyal refahı toplam fayda olarak tanımlayıp farksızlık eğrileri ile analiz etmeye çalışmışlardır..(Çelebi, 2003: 32-33)

Rawls Yaklaşımı

Rawls'a göre sosyal refah, bireysel durumları aynı olmayan bireylerin fayda seviyesinin karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Bireylerin faydaları birbirlerine göre değerlendirilmektedir. Rawls'a göre sosyal refah, toplumdaki en

düşük refah düzeyine sahip olan bireye göre açıklanabilmektedir. Sosyal refah, toplumda en kötü durumda olan bireyin refahının yükseltilmesidir.

Rawls'a göre temel kriter kötü durumda olan kişinin faydasının artırılmasıdır. İyi durumda olan kişilerin faydalarının artması sosyal refahı arttırmaz.

Rawls'a göre sosyal refah için zengin kişilerden yoksul kişilere gelir transferi yapılmalıdır. Rawls, zengin kişilerin durumlarına kayıtsız iken amaç fakir kişilerin refahlarını arttırmak ve sosyal refahı sağlamaktır. (Şahin, 2009)

b. Sağduyulu Değerler Yaklaşımı

Bu yaklaşımın önemli temsilcisi olan Griffin insanca yaşam için gerekli olan sağduyulu değerleri aşağıdaki şekilde belirtmiştir.(Sapançalı, 2009: 56)

- Başarı
- Karakteristik olarak insan varlığının bileşenleri
- Özerklik
- Özgürlük
- Bir eylemi gerçekleştirmeyi sağlayan temel kapasiteler
 - i. Çalışmaya ilişkin algı ve vasıflar,
 - ii. Asgari düzeyde maddi imkânlarla sahip olma
 - iii. Büyük acı ve endişelerden yoksunluk
- Kavrama
 - i. Kendini tanıma
 - ii. Dünyayı tanıma
 - iii. Gerçekleri algılama
 - iv. Zihinsel karışıklık, cehalet ve hatadan kaçınma
- Zevk ve Neşe
- Derin Kişisel İlişkiler

c. İnsani Gereksinimler Yaklaşımı

Temel gereksinimler yaklaşımı, herkesin asgari düzeyde uygun bir yaşam için beklenen haklara sahip olması anlamında beslenme, içecek, barınma, temel sağlık bakımı, güvenlik ve eğitime erişmesi gerektiği üzerine kuruludur. Genellikle kalkınma çalışmalar ve yaşam kalitesi bağlamında en azından asgari düzeyde uygun bir yaşam için temel gereksinimlerin karşılanması yaşamsal bir zorunluluk olarak değerlendirilir. (Sapançalı, 2009: 57)

Bu yaklaşım özellikle kendini Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde göstermektedir. Maslow'a göre ihtiyaçlar temelde fizyolojik, güvenlik, sevgi, saygı ve kendini gerçekleştirme sırasıyla toplumda önem arz eder.(Atlı, 2014:4)

d. Yapılabilirlik Yaklaşımı

Sen ve Nussbaum bu yaklaşımın temsilcisi olup kültürel göreceliği olmayan öznel insani yapılabilirlik normlarını savunmuştur. Bu bağlamda geniş bir insani yapılabilirlikler listesi oluşturulmuştur. Buna göre; (Sapançalı, 2009: 64-65)

- Yaşam
- Bedensel Sağlık
- Bedensel Bütünlük

- Duygular, yaratıcılık ve düşünce
 - Heyecan
 - Maddi gerekler
 - Üyelik
 - Doğal çevre ve yeryüzündeki diğer canlılarla kurulan ilişkiler.
 - Eğlenmek ve yaşamı şevkli hale getiren etkinliklerde bulunabilmek.
 - Kişinin kendi çevresini kontrol edebilmesi.
 - Politik alanda tercihini kullanabilmesi (politik haklara sahip olması).
- Maddi olarak mülkiyet hakkına, fırsat eşitliğine, diğer kişilerle birlikte eşit temelde Özgürce iş arama hakkına sahip olmak ve özgürlükleri kullanabilmek.
- Başka birine gerek olmaksızın kendi yaşantısını sürdürebilmesi (iş, evlilik, çocuk, dil ve cinsel tercihe dışarıdan müdahale olmaması).

Bu teoriye göre kişisel refah için yapılabirlik normları Kaldor-Hicks telafi kriterinin de eleştirisi olan kişiler arası refah karşılaştırmasını desteklemektedir. Çünkü örneğin zengin kişinin paraya verdiği önem ile yoksul kişinin paraya verdiği önem farklıdır. (Türkey, 1993:313)

2. Görgül Yaklaşımlar

Bu yaklaşımlar kendi içersinde Birleşmiş Milletlerin İnsani Gelişme Yaklaşımı, Ruut Veenhoven'in "Mutlu Yaşam Beklentisi" Yaklaşımı, Osberg ve Sharpe'nin "Ekonomik İyilik Endeksi" Yaklaşımı, Dublin Fonu ve Sosyal Kalite Yaklaşımıdır. (Sapançalı, 2009:67-77)

a. Birleşmiş Milletlerin İnsani Gelişme Yaklaşımı

İnsani Gelişme Endeksi hesaplama yönteminde refah endeksi, eğitim endeksi ve sağlık endeksi kullanılmaktadır. Burada temel alınan üç ana kıstas tüm ülkeler tarafından sağlıklı verinin toplanabileceği kıstaslardır. Refah standardı tatminkâr bir yaşam sürmeyi sağlayacak kaynaklara ulaşmaya, sağlık standardı uzun ve sağlıklı bir yaşama, eğitim standardı ise bilgi edinmeye karşılık gelmektedir.

Bu teoride özellikle sağlık standardı diğer iki standardı da içinde barındırmaktadır. Çünkü sağlıklı birey eğitim görürken refah elde edebilir.

b. Ruut Veenhoven'in "Mutlu Yaşam Beklentisi" Yaklaşımı

Veenhoven, ülkeler arası karşılaştırma olanağı sağlayan mutlu yaşam beklentisini iki ölçülebilir kriter ile hesaplanmıştır. Bu iki temel kriter fiziksel ve ruhsal iyilik halini yansıtan sağlık ve mutluluktur.

c. Osberg ve Sharpe'nin "Ekonomik İyilik Endeksi" Yaklaşımı

Görgül ölçüme dayalı bu yaklaşıma göre bir ülkedeki ekonomik iyilik ve refahın boyutu dört temel bileşenden oluşmaktadır. Bunlar, piyasa veya piyasa dışında üretilmiş kamu ve özel kesim tarafından üretilen tüm mal ve hizmetlerin tüketim miktarı, boş zaman tercihi ve yaşam süresinde değişimi içeren efektif kişi başına tüketim akışıdır.

d. Dublin Fonu Yaklaşımı

Bu raporda sekiz temel konu üzerine odaklanılmıştır. Bunlardan ilk altısı nesnel koşullar ile ilgili iken son ikisi ise öznel algılarla ilgilidir. (Sapançalı, 2009:77)

Ekonomik Koşullar:
Barınma Koşulları ve Yerel Çevre
İstihdam, Eğitim ve Nitelik: .
Hane Halkı Yapısı ve Aile İlişkileri
İş-Yaşam Dengesi
Sağlık ve Sağlığın Korunması
Öznel İyilik Hali (Mutluluk)
Toplumsal Kalite Algılaması:
e. Sosyal Kalite Yaklaşımı

Sosyo-ekonomik güvence, sosyal içerme, sosyal kaynaşma ve sosyal güçlendirmeyi içinde barındıran bu yaklaşım, beşeri sermaye ile güçlenmektedir. Toplumların yaşam kalitesindeki artış sosyal kaliteyi de beraberinde getirecektir.

Bu yaklaşımlar neticesinde sosyal bütçenin bileşenlerinin sosyal refah, gelir, sağlık, beşeri sermaye, sosyal kalite, sürdürülebilir çevre, istihdam, özgürlük, toplumsal güvence ve güvenlik olduğunu söyleyebiliriz.

IV. SOSYAL BÜTÇENİN HAZIRLANIŞI, UYGULAMASI VE DENETİMİ

Sosyal bütçe, sosyal devletin önemli bir aracı olup bütçenin çağdaş fonksiyonlarıyla yakın ilişkiler içinde olmakla birlikte gelir dağılımında adaleti sağlama amacına yönelmesi daha ön plana çıkmaktadır. Bütçe hukuki anlamda bir kanun olmakla birlikte sosyal bütçe de hazırlanış olarak bütçenin eki olarak bir yasadır. Dünya’da en belirgin sosyal bütçe Fransız bütçesi örneğidir. Bütçenin ekinde yer almaktadır (Şeker, 2011:22). Sosyal bütçenin ek olarak bütçeye eklenmesinde ve harcamacı kalemleri göstermesinde fonksiyonel sınıflandırmadan yararlanarak sosyal harcama kalemlerini yapan kuruluşların bütçeleri bir araya getirilebilir. Sosyal bütçenin denetiminde ve hazırlanışında mali şeffaflık açısından da fonksiyonel sınıflama tercih edilmelidir. Sosyal bütçeye ayrılan ödeneklerin kullanımı ve denetimi açısından iç denetim önem arz ederken ülkemizdeki Sayıştay denetiminde olduğu gibi dış denetim ile sosyal bütçenin hem performans hem de yargısal denetimi yapılabilir. Bu bütçe, devletin sosyal politikalarıyla uyumlu olma zorunluluğu taşıdığından özellikle stratejik planlamaya uygun ve harcama boyutuyla performans esaslı olmak zorundadır. Performans esaslı sosyal harcamaların yoksullara yönelip yönelmediği ve doğru yerlerde kullanılıp kullanılmadığı hususlarında önemlidir.

Genel olarak sosyal bütçe, bütçenin hazırlanışı ve uygulanışı olarak temel prensiplere sadık kalınarak hazırlanmalı ve asıl bütçeye ek oluşturmalıdır. Böylelikle sosyal devletin ne kadar başarılı olduğu hakkında net çizgiler ortaya çıkabilecektir.

V. TÜRKİYE’DE SOSYAL BÜTÇELEMENİN ANAYASAL TEMELLERİ

Türkiye Cumhuriyeti devletinin günümüze dek 3 anayasaya sahip olmuştur. Bunlar 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarıdır. Bu anayasalarda sosyal bütçelemenin kullanılması gerekli bir araç olmasına yasal zemin hazırlayan ve sosyal devletin sahip olması gerekli hükümler aşağıda belirtilmiştir.

A. 1924 Anayasası ve Sosyal Bütçe:

Bu anayasa ekonomik ve sosyal haklardan hiç söz etmemektedir.(Soysal,1992:34) Bununla birlikte zaten sosyal devlet kavramı 1961 Anayasası ile II. bölümde Cumhuriyetin Nitelikleri kısmında 2. maddede ele alınmıştır. 1961 Anayasası’nın bu ilgili maddesinde; “Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.” denmektedir. (1961 Anayasası) Bu bilgiyle birlikte az da olsa 1924 Anayasası da dolaylı olarak sosyal devlet normlarına sahiptir.

1924 Anayasası’nın Türklerin Kamu Hakları adlı 5. bölümünde sosyal refah ile ilgi kurulabilecek şu yasalar ele alınmıştır.(Anayasa, 1924)

Madde 68, her Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir.

Madde 69, Türkler kanun karşısında eşittirler ve ayrıksız kanuna uymak ödevindedirler. Her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıkları kaldırılmıştır ve yasaktır.

Madde 70, kişi dokunulmazlığı, vicdan, düşünme, söz, yayım, yolculuk, bağit, çalışma, mülk edinme, malını ve hakkını kullanma, toplanma, dernek kurma, ortaklık kurma hakları ve hürriyetleri Türklerin tabii haklarındanıdır.

Madde 71, cana, mala, irza, konuta hiçbir türlü dokunulamaz denmekte olup Madde 74, kamu faydasına gerekli olduğu usulüne göre anlaşılmadıkça ve özel kanunları gereğince değer pahası peşin verilmedikçe hiç kimsenin malı ve mülkü kamulaştırılmaz. Madde 80, hükümetin gözetimi ve denetlemesi altında ve kanun çerçevesinde her türlü öğretim serbesttir. Madde 87, kadın, erkek bütün Türkler ilköğretimden geçmek ödevindedirler. İlköğretim devlet okullarında parasızdır.

B. 1961 Anayasası ve Sosyal Bütçe:

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra 1961 Anayasası kurucu meclis tarafından hazırlanmış ve anayasada benimsenmiş olan sosyal devlet ilkesi ışığında Türk endüstri ilişkileri yetersizliklere rağmen çoğulcu sistemlerin çağdaş modeli temel alınarak oluşturulmaya çalışılmıştır. (Koray, 2000:105)

Sosyal devlet ilkesi açısından 1961 Anayasasındaki gerekçesi, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal bir devlet olduğu ve sosyal adalet ilkesine dayandığıdır. Sosyal devlet “fertlere yalnız klasik hürriyetleri sağlamakla yetinmeyip aynı zamanda onların insan gibi yaşamaları için zaruri olan maddi ihtiyaçlarının karşılanmasını kendisine vazife edinen devlettir” şeklinde tanımlanmıştır. (Bozkurt, 2005:51)

1961 Anayasasının üçüncü bölümünde Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler düzenlemiş olup bu haklar sebebiyle devlet ödevlerinin yerine getirilmesi, ekonomik gelişmenin ölçüsüne ve mali kaynaklara bağlıdır. Anayasa devletin ekonomik ödevlerine yardımcı olmak için ilgili bu bölümde kamulaştırma ve devletleştirmeyi de bu kısımda düzenlemiş, ekonomik ve sosyal amaçlar koymuştur. İlgili anayasa maddelerinden 41. ve 48. madde ile 53.madde

de ve maddelerde sırasıyla iktisadi ve sosyal hayatın düzenlenmesi, sosyal güvenlik ve devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırlarıdır.

1961 Anayasasının üçüncü bölümünde Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler düzenlemiştir. Bu bölümde 1. kısımdaki 35. maddede Ailenin Korunması ön plandadır. 35. maddeye göre, aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

C. 1982 Anayasası ve Sosyal Bütçe:

Sosyal devletin amaçlarından gelirin adaletli dağılımında vergi politikası maliye politikası içinde araç olarak önemli bir yere sahip olmaktadır. 1982 Anayasasının 2.,10. ve 73. maddeleri vergi konusunda hükümler ifade etmektedir. (Bilici, 2008:37)

Anayasanın 2. maddesinde devlet vergi yükünü adaletli dağılımını sağlamakla görevli sosyal bir hukuk devletidir.

Anayasanın 10. maddesinde kanun önünde eşitlik ilkesi, vergi açısından da geçerlidir.

Anayasanın 73. maddesi vergi ödevi başlığını taşımaktadır. 73-2.maddede vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amaçtır denilerek sosyal devlet ile vergi politikası arasında ilişki kurulmuştur. (Tosuner ve Arıkan, 2003:12)

1982 Anayasasında 1961 Anayasasındaki insan haysiyetine yaraşır bir hayat standardına ulaşma ilkesine yer verilmemiştir.

1982 Anayasası genel olarak incelendiğinde sosyal devlet açısından 1961 Anayasasına göre daha dar bir kapsama sahip olduğunu söyleyebiliriz.

1982 Anayasasında sosyal devletin temel amaç ve görevleri arasında kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak ile sosyal engelleri kaldırmak karşımıza çıkmaktadır. (Akad ve Dinçkol, 2002, 306)

V. SONUÇ

Sosyal bütçe günümüzde önemli bir ekonomi politikasıdır. Sosyal bütçenin hem ekonomik hem de hukuki yönü nedeniyle özellikle siyasi karar alma mekanizmasındaki karar vericiler toplumların sosyal refahı artırıcı yaşam kalitelerinin bileşenleri üzerinden politikalar oluşturmaktadır. Ülkemizde sosyal bütçenin gerekliliği anayasalarda ve özellikle 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Kanununun gerekliliği olan mali saydamlık, hesap verilebilirlik ilkeleriyle uyumluluğu temelinde kendini göstermektedir. Sosyal bütçenin teorik çerçevesi ışığında yaşam kalitesinin bileşenleri sosyal bütçenin hazırlanışı ve yapımında yol gösterici olacaktır.

Seçim ekonomisi dönemlerinde sıkça görünen kaynak tahsislerinin ve harcamaların savurganlığı bu bütçeleme ile engellenebilecektir. Sosyal bütçenin gelir ve gider yönü denetimi de bu bütçenin Fransa'da olduğu gibi Genel Yönetim Bütçesine eklenmesi ile mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak toplumların algısı ile yaşam kalitelerinin bağlı olduğu kıstaslar sosyal bütçenin yapılışında yaşam kalitesi kavramının çok önemli bir teorik altyapı olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AKAD, Mehmed. Bihterin Vural Dinçkol, **Genel Kamu Hukuku**, Der Yayınları, İstanbul, 2002.
- ATLI, Abdullah. “Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi” 2010, http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1154/file/6_%20Maslow%20ve%20Anne-baba%20tutumları_pptx.pdf, (02.02.2014)
- BİLİCİ, Nurettin. **Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- BOZKURT, Mustafa. “Sosyal Devlet”, **ODTÜ Sosyal Demokrasi Topluluğu Açılım Dergisi**, Ankara, 2005.
- ÇELEBİ, A.Kemal. **Liberal Ekonomik Düşüncede Kamu Kesiminin Büyüklüğü Sorunu**, Emek Matbaası, Manisa, 2003.
- DELES Paola, MENDOZA Ronald U., VERGARA Gabriel. **Social Budgeting, 2010**, <http://www.fordham.edu/images/academics/programs/iped/innovations%20in%20social%20budgeting%208.16.2010.pdf>, (02.02.2014)
- KORAY, Meryem. **Sosyal Politika**, Ezgi Kitapevi Bursa, 2000.
- SAPANCALI, Faruk. **Toplumsal Açından Yaşam Kalitesi**, İzmir, 2011.
- Wolfgang Scholz, Michael Cichon and Krzysztof Hagemeyer, **Social Budgeting**, 2000, http://books.google.com.tr/books/about/Social_Budgeting.html?id=itRY6Kpu30QC&redir_esc=y (02.01.2014)
- SERTER, Nur. **Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet**, İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1994.
- SOYSAL, Mümtaz. **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınevi, Ankara, 10. Baskı, 1992.
- SÖZER Ali Nazım. “Sosyal Devlet Uygulamaları”, **Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti**, İzmir, 1997.
- ŞAHİN, Fatih. **Sosyal Hizmetin Doğası ve Paradigmaları**, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyalhizmetindogasi.htm> (10.02.2014).
- ŞEKER, Murat. **Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçeyi İzleme Rehberi**, İstanbul, Tesev Yayınları, 2011.
- T.C. 1961 Anayasası, tmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm, (10.02.2014).
- TOSUNER, Mehmet, Zeynep Arıkan, **Vergi Usul Hukuku**, Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık, İzmir, 2003.
- TÜĞEN, Kamil. **Devlet Bütçesi**, İzmir, Bassaray Matbaası, 2011.
- TÜRKAY, Orhan. **Mikro İktisat Teorisi**, Adım Yayıncılık, Ankara, 1993.